

Dalos Anna:

„Nem várok holnapig!” Egy feminista olvasat-kísérlet

Fülöp Kálmán: Nem várok holnapig

Napok óta tart a küzdelem
szüntelen,
Ugye borzasztó?
Haragosdit játszunk,
mérgeesen kérdezem:
Meddig tart ez még?
Jobb a békesség!

Nem várok holnapig,
Jó, ha kibírom félhatig,
Kezdem én a békülést.
Nem, mégsem várok holnapig,
Tegnap sem aludtam hajnalig.
Bármit mond, én ráhagyom.

Veszekedtünk már mi máskor is,
százszor is,
Sose volt nagy vész!
Ha megunom, inkább ráhagyom,
s vállalom,
Amit elmond még.
Jobb a békesség!

Nem várok holnapig,
Ó, nem, nem várok holnapig, ó nem!

Fülöp Kálmán slágerszövege – ez a nem különösebben műves irodalmi nyelvet használó naplótöredék vagy monológ – igen tág interpretációs horizonttal rendelkezik. Mindennapjaink leggazdagabb nyilvános zenei repozitóriuma, a Youtube több mint tíz különböző előadásban őrzi a Majláth Júlia komponálta számot, amellyel a tizenkilenc éves Zalatnay Sarolta, akit az Omega Együttes kísért, 1967-ben megnyerte a Táncdalfesztivált. Zalatnay Saroltának négy felvétele is megtalálható az interneten a számból, ebből három az 1967-es fesztivál fináléjában hangzott el, a második és harmadik megszólaltatás ráadásként.¹ S bár ezek interpretációja sokkal felszabadultabb, igazi örömmel, több hiba is található bennük. Ezért

¹ A Youtube-on elérhető változatok: https://www.youtube.com/watch?v=4nm_2tH9xvs, <https://www.youtube.com/watch?v=SxX-Dern-BA> (utolsó megtekintés: 2015. június 8.)

tekintsük az elsőt referencia-előadásnak. Zalatnay előadásmódja feltűnően egyszerű. Alig van benne mozgás, éneklés közben csupán tipeg-topog jobbra-balra, bizonyos mértékig még a szűk miniszoknya is feszélyezi, s ez a minimális mozgás a szám ritmikáját követi. Ugyanígy az énekes kézmozgása is csak a lüktetést adja vissza, az alapritmust üti. Párszor ugyan látható az előadó arcán egy-egy apró mosoly, de alapvetően komolyan, úgy is mondhatnánk: harciasan énekel. Az interpretáció harciasságát azonban szinte kizárólag a hangjával, énektechnikájával teremti meg. A nagy hangterjedelmű dalban Zalatnay számára talán csak a mélyebb regiszter megszólaltatása okoz némi problémát, ezek a hangok valamivel erőtlenebbek: a magasabb hangokat szinte kiabálva, de mégis zenei módon, a mellrezonanciára építve énekl. A részleteket is alaposan kidolgozza: érdemes külön odafigyelni például az „én ráhagyom” sorvégen alkalmazott diminuendóra. Az előadás kulcsfogalma a „nem” szó, ennek többszöri hangsúlyozása, különösképpen a szám végén, erősen kétségessé teszi, hogy a békülés ténylegesen milyen mértékig fog a férfi vágyai szerint alakulni, azaz valóban jól jár-e majd azzal, hogy a nő inkább mindent ráhagy. Zalatnay tehát egy olyan nőalakot állít elénk, aki kezébe veszi a sorsát, s még akkor is, amikor látszólag megalázkodik, valójában irányít.

A Youtube-on található többi felvétel szöveg és zene egészen más rétegeit hozza felszínre. A következőkben négy különböző előadásból fogok mutatni rövid példákat abból a célból, hogy érzékeltessem, miért nem sikerült még csak megközelíteni sem ezeknek az interpretációknak karakterben, a lényeg megragadásában, hatásosságban a szám Zalatnay-féle eredeti megszólaltatását.

1) Liz Brady francia származású énekes, akit az 1967-es Táncdalfesztiválra más híres külföldi előadókkal együtt azért hívtak meg, hogy anyanyelvükön adják elő a fesztivál legsikeresebb slágereit – a Táncdalfesztivál gálaműsorát ugyanis az Eurovízió Európa számos országában közvetítette.²

https://www.youtube.com/watch?v=u9TZY_sQaf8

² A Youtube-on megtalálható még Laura Klčová interpretációja is:

<https://www.youtube.com/watch?v=Yma3MnPxk4k> (utolsó megtekintés: 2015. június 8.).

Ugyan Liz Brady hasonló hangi adottságokkal rendelkezett, mint Zalatnay, sőt előadásában a kiabálós éneklés is egyértelműen megjelenik, ő komolyan vette a táncdal műfajának fogalmát, és táncos show-ként értelmezte a feladatot, aminek következtében a szöveg interpretációja előadásában háttérbe szorult. Liz Brady nőalakja egy könnyű nőcske, aki vidáman táncol át az életen és a férfiakon.

2) Alapos vokális kidolgozottság jellemzi Bokor Mariann előadását.

<https://www.youtube.com/watch?v=Z2Q-wvCZpOY>

Egyértelműen érzékelhető, hogy ő popzenésíti a számot, vagyis egy könnyebb műfajba sorolja, mint amibe eredendően ténylegesen tartozik. Erre olyan, a koreográfiát érintő megoldások is utalnak, mint például az állandó hajturkálás, vagy az, ahogy a „ráhagyom” szavaknál legyint egyet a kezével. A hangja is sötétebb, nazálisabb, de egyben lágyabb is, mint Zalatnayé, s ebből fakadóan a ritmikus éneklés, a ritmussal (az ütéssel) való együttélés nála másodlagossá válik – ezért nincs előadásában semmiféle feszültség. Ő nem egy nősténytigris, hanem olyan nő, aki tárgyilagosan veti alá magát a férfi akaratának.

3) Szintén egy másfajta műfajértelmezést őriz Ökrös Jata Roby előadása, itt ugyanis egy jazz-improvizációról van szó.

<https://www.youtube.com/watch?v=FDdm2urBzSU>

Nagyon meglepő, hogy ezt a számot egy férfi éneкли, de előadása ennek ellenére rendkívül lágy, szinte melankolikus, főleg a refrén – lassú bevezetőként értelmezett – első megszólaltatásakor. Az énekes hangja is nőies, hiányzik belőle a mellrezonanciából feltörő energia, az az enyhén rekedtes forte, ami az első előadást jellemezte, inkább egyfajta lírai átélés, magába zárkózás mutatkozik meg benne, ami viszont egyértelműen ellentmond a szövegben megmutatókozó kezdeményező magatartásformának.

4) Negyedik példaként Oláh Ibolya egy felvételét mutatom meg. Előrebocsátom, hogy ez egy harkni felvétele, botránys a technikai minősége, akárcsak a zenei interpretációé, de van egy olyan mozzanata, amiről mindenképpen beszélni szeretnék.

<https://www.youtube.com/watch?v=anC5oHIHOBQ>

Az előadás elsősorban azért rossz, mert Oláh Ibolyának nincs elég levegője a dal éneklő elkiabálásához. Ez a felvétel egyértelművé teszi, hogy ennek a számnak az interpretációjához kiváló kondícióban kell lennie az énekessel. Rendkívül stabil, a rekesz által megtámasztott légoszlopra építve lehet csak a zene és a szöveg hatását gyökerestül megsemmisítő kifulladás és lihegés nélkül megszólaltatni a dalt.

Míndez jelzi, hogy a „Nem várok holnapig” előadásához egyszerre van szükség a kezdeményező nőalak jelentésének értelmezésére, az énekes mozgásának a ritmikus lüktetéshez, az „ütéshez” kapcsolására és komoly vokális és zenei felkészültségre, olyanra, amely figyelembe veszi a szám műfajának interpretációs elvárásait. Egészen bizonyos, hogy 1966-1967 táján a Táncdalfesztiválok fellépő beatzenészek tisztában voltak ezekkel a feltételekkel. Zalatnay Gáncs Dénesnek és Zoltán Jánosnak adott interjújában maga is felidézte, hogy az új generáció fellépése a Táncdalfesztiválon revelációként hatott annak ellenére, hogy a szervezők nem titkolt szándéka volt a fiatalok beatzenéjének táncdallá szelídítése, azaz domesztikálása:

A közönség is reagált mindenre, érezhetően érdekelte őket a beaténekesnők és zenekarok újszerű előadásmódja. A színpad oldalából figyeltem Kovács Katit, aki a *Nem leszek a játékszered* című dalt énekelt [1966-ról van szó]. Ő is, meg az ott fellépő beatzenekarok már újszerűen énekeltek a hagyományos tánczenei előadókhoz képest. A következő fesztiválon [1967-ben] az Omegával az „üvöltő dervisek” címet kaptuk. [... A Nem várok holnapig] kiabálás, beates szám volt, hagyományos, ugyanakkor haladó szellemű szöveggel és előadásmóddal. Ezzel tulajdonképpen kivédtük a támadásokat, megtartottuk a beat műfaji jellegét, egy tánczenei fesztiválon. [...] De a „bélyeget” később megkaptam, az idősebb generáció szerint, aki ilyen szépen tud énekelni, minek üvöltözik?³

Maga Zalatnay az első Táncdalfesztiválon, 1966-ban még táncdalénekesnőként lett második helyezett a „Hol jár az eszem?” című slágerrel,⁴ s ez a szám valóban dokumentálja, hogy az énekesnő hagyományos értelemben vett szép hangon, hibátlan technikával tudott énekelni a másik műfajban. E másik műfaj folyamatos és színvonalas jelenlétét 1966-1967-ben látványosan illusztrálja, hogy mindkét évben első díjat nyerhetett Toldy Mária is a „Más ez a

³ Gáncs Dénes–Zoltán János: *A dallam diadala. A Táncdalfesztiválok története*. Budapest: La Ventana Kiadó, 2004. 40.

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=XURJj784z0k> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

szerelem”,⁵ illetve a „Rövid az élet”⁶ szövegű számokkal, amelyek hagyományos táncritmusú kíséretükkel, nagyzenekari háttérükkel, lány dallamosságukkal, illetve az odaadó nő prototípusát képviselő szövegükkel egyértelműen a táncdal klasszikus formáját reprezentálták. Sőt Kovács Kati Zalatnay Sarolta számára oly úttörőnek ható száma, a „Nem leszek a játékszered” is valójában inkább két műfaj határán áll, amit világosan jelez, hogy az amúgy kiabálós énektechnikát igénylő dalt nem beategyüttes, hanem nagyzenekar kíséri. Fellegi Tamás, a Táncdalfesztivál tévés szerkesztője egy, a 2000-es évek elején adott interjújában egyenesen arra utalt, hogy Kovács Kati száma a Vörös Csepel induló parafrázisa („Nem, nem, nem, soha nem” – „Még, még, még és még”, Hidas Antal fordításában).⁷ És kétségtelen, hogy Gyulai-Gaál János dalának a kíséretben lüktető ritmikája visszautal az indulók hagyományos toposzaira, amelyek éppenséggel nem tekinthetők jellegzetes „beates” ritmikai alapképletnek.

https://www.youtube.com/watch?v=RZrf_qEgv-Y

Mindehhez hozzátartozik az is, hogy Kovács Kati énekelt ekkor igazi beates dalt is; Illés Lajos száma, a „Többé ne telefonálj!”⁸ ugyan eredetileg Mezei Anikónak készült, az 1966-os Táncdalfesztiválra, de Kovács Kati vitte sikerre.⁹ Ugyanekkor Zalatnay is énekelt beatszámot a fesztiválon („Végre, hogy tavasz van”¹⁰), ám egyik szám sem nyerhetett. Koncz Zsuzsa – aki pedig a beatnek mégiscsak szelídebb változatát képviselte – 1966-ban csak a KISZ KB különdíját nyerhette el a „Nincsen olyan ember”-ért,¹¹ és 2. díjat is csak 1968-ban nyert a „Színes ceruzák”-kal.¹² Valójában még az 1967-es győztes „Nem várok holnapig” is bizonyos mértékig átmenetet képviselt a két műfaj között, hiszen szerzői nem beatmuzikusok voltak, hanem két táncdalszerző, Majláth Júlia és Fülöp Kálmán. Az első valódi beatszám, amely első díjat nyerhetett, Szörényi Levente száma, az „Amikor én még kissrác voltam” lett

⁵ https://www.youtube.com/watch?v=kPbiJ_OQCfU (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

⁶ https://www.youtube.com/watch?v=bwtGKdgbS_Q (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

⁷ Gáncs–Zoltán, i.m. 105.

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=NDJNx8knABU> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

⁹ http://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1ncdalfesztiv%C3%A1l_'66 (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

¹⁰ https://www.youtube.com/watch?v=WhQY3_cFj2w&index=2&list=PLYIRfZdaEUSD6igmp6FIwPoQKQKRk9yEc (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=xo5atYKEifk> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.). Lásd ehhez: http://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1ncdalfesztiv%C3%A1l_'66 (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

¹² <https://www.youtube.com/watch?v=5rDIRfLL-TU> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

1968-ban.¹³ Ekkorra jelentősen meg is nőtt az igazi beatdalok és -előadók száma a fesztiválon. Beaténekesnőként lépett fel ekkor már Fenyvesi Gabi, Mátrai Zsuzsa, Nagy Éva, illetve a versenygyőztes Mary Zsuzsi, és ezen a fesztiválon bontakozott ki a mulatós zene műfaja, ami komoly vitát indított el arról, hol is kezdődik a könnyűzenei giccs.¹⁴

Érdeemes azonban felfigyelnünk Zalatnay Sarolta korábban idézett nyilatkozatának azon mozzanatára, amelyben külön említi a beaténekesnők, illetve -zenekarok újszerű előadásmódját. Megfogalmazása egy olyan élethelyzetre utal, amelyben a férfitagokból álló – egyébként szövegírói és zeneszerzői tevékenységet is folytató – beatzenekarok önálló érvényesülése sokkal egyszerűbbnek mutatkozott, mint a beaténekesnők teljes körű emancipációja. Az Illés zenekar, saját számmal, már 1966-ban nyerhetett 2. díjat („Még fáj minden csók”¹⁵).

Mintha a beatzene, megszelídítetlen formájában, csak férfiakhoz lett volna köthető. Ha mégis nők szólaltatták meg ezt a stílust – igaz, finomított verzióban –, akkor számaik egyáltalán nem tipikus, azaz nem normakövető nőket állítottak a közönség elé (erre vonatkozik Zalatnay utalása a „haladó szellemű szövegre”). Már Kovács Kati első díjas dala is lázadó, a férfitársadalom törvényeivel szembehelyezkedő nőt mutatott be, míg Zalatnay első díjas száma – mint láthattuk – a dolgait autonóm módon kezelő nő portréját rajzolja meg. Mindkét dal kulcsszava a „nem” – mindenféle szembenállás radikális szimbóluma. A beathez közelítő többi szám – Mezei Anikó: „Ne telefonálj!”, Fenyvesi Gabi: „Ádám, hol vagy?”,¹⁶ Mátrai Zsuzsa: „Könyörögni nem fogok”,¹⁷ Nagy Éva: „Ez az utolsó randevúnk”,¹⁸ Kovács Kati: „A szerelemben soha nincsen igazság”¹⁹ – mind a szöveg, mind pedig a zene szempontjából ezen alaptípus újrafogalmazása. Olyan nők hangját képviselik, akik – a beat-generáció tagjaiként – nem várnak holnapig, hanem még ma kezükbe veszik saját sorsuk alakítását.

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=GunIepXqSS8> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

¹⁴ Lásd erről Körmendi Vilmos nyilatkozatát: Gáncs–Zoltán, i.m., 129.

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=XRwMfLmuSVw> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=UjqC3bDTvTg> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=zPptRS2VjnE> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

¹⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=-d6Ojxq07oo> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=RrWvZE9F0xw> (utolsó megtekintés dátuma: 2015. június 8.).

